

Yeni Adli Yıl ve ‘‘Godot’yu Beklerken’’ Suçun Şahsiliği İlkesi Üzerine

İbrahim ÖZDEMİR

27 Ağustos 2024

https://www.yeniasya.com.tr/ibrahim-ozdemir/yeni-adli-yil-ve-godot-yu-beklerken-sucun-sahsiliđi-ilkesi-uzerine_600482

[Bu yazının muhatabı başta Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Adalet Bakanı Yılmaz Tunç, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, HSYK başta olmak üzere tüm yargı bürokrasisidir.]

‘‘Godot’yu Beklerken’’ gibi, toplum olarak Eylül’de başlayacak olan yeni adli yılı bekliyoruz.

Samuel Beckett’in bu eseri, hayatın belirsizliği, zamanın akışı, insanın anlamsız arayışları ve varoluşsal boşluk üzerine derin bir tefekkür sunar.

Modern çağın karmaşıklığını ve bu karmaşıklık içinde insanın yalnızlığını inceler.

Godot’yu beklemek, bir amaç ve anlam arayışını temsil eder, ancak bu arayışın sonuçsuz kalabileceği gerçeği de oyunun temelini oluşturur. Buna rağmen, ben umutluyum.

Eylül’ün ‘‘hazan ve hüzn’’ değil, ‘‘umut, mutluluk ve toplumsal barış’’ ayı olmasını temenni ettiğim için umutluyum. Dedeler, nineler, anneler, babalar, eşler, nişanlılar, çocuklar, torunlar, kardeşler ve akrabalar; kısacası milyonlarca insan, hukukun üstünlüğüne olan inanç ve umutla Eylül’ü, yani ‘‘Yeni Adli Yılı’’ büyük bir umutla bekliyor.

Türkiye’de birçok kişi için son yıllar, hukukun giderek daha karmaşık hale geldiği ve adaletin yerini belirsizliğin aldığı bir dönem oldu. Bu belirsizlik, özellikle Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) mağdurları için büyük bir sorun haline geldi.

KHK’larla işlerinden atılan, toplumdan dışlanan ve ekonomik olarak zorluk çeken milyonlarca insan, yeni adli yılın onlara bir umut ışığı getirmesini bekliyor. Bu süreçte hayatını kaybeden veya intihar edenlerin sayısı bilinmiyor. Bilinen şey, bu sayının her geçen gün arttığıdır.

Adalet Bakanlığı’nın, Eylül’de başlayacak olan yeni adli yıl ile, hukukun üstünlüğü ve cezaların şahsiliği ilkeleri çerçevesinde hareket ederek mağdurların sesini duyması elzemdir. Anayasa Mahkemesi’nin bile hukuki geçerliliğini sorguladığı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) ise tamamen reddettiği KHK’lar, toplumsal huzuru tehdit eden önemli bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.

KHK’ların Hukuki Eleştirisi

Kanun Hükmünde Kararnameler, 2016 yılında Türkiye’de ilan edilen olağanüstü hal (OHAL) süresince, hızlı ve etkili bir yönetim aracı olarak kullanıldı. Ancak, bu süreçte alınan kararların çoğu, hukuk

sistemine olan inancı ciddi şekilde zedeledi. Anayasa Mahkemesi, bazı kararların hukuki geçerliliğini sorgularken, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de birçok KHK uygulamasını hukuka aykırı buldu. Bu durum, mağdurların adalete olan güvenini sarsmış ve onları daha da çaresiz bırakmıştır.

Hukukun üstünlüğü, demokratik bir toplumun temel taşlarından biridir. Hukukun üstünlüğü ilkesinin sağlanması, herkesin kanun önünde eşit olduğu ve hukukun herkes için aynı şekilde uygulandığı bir sistemi gerektirir.

Adalet Bakanlığı'nın, yeni adli yıl ve yargı paketi çerçevesinde bu iki temel ilkeye uygun hareket etmesi, toplumsal barış ve huzurun sağlanması açısından hayati öneme sahiptir. KHK mağdurlarının yaşadığı mağduriyetlerin giderilmesi, toplumda adaletin yeniden tesis edilmesi için kritik bir adımdır. Bu nedenle, Adalet Bakanlığı'nın hukukun üstünlüğünü yeniden tesis etmeye yönelik adımlar atması ve cezaların şahsiliği ilkesini gözetmesi gerekmektedir.

Suçlarda Bireysel Sorumluluk İlkesi

Suçlarda bireysel sorumluluk fikri, evrensel olarak hukukun temel bir ilkesi olup kişi yasa dışı bir eylemde bulunursa, bunun sonuçlarından sorumlu tutulması gerektiğini söyler. Bu kavram, toplumda adalet ve eşitliği sağlamak için önemlidir. Neden bu kadar önemli olduğunu anlamak için bunu basit parçalara ayıralım.

Eğer insanlar suç işleyip başkalarını suçlayabilseydi, bu adil olmazdı, değil mi? Bireysel sorumluluk ilkesi, bir hata yaptığınızda sonuçlarına katlanmanız gerektiğinden emin olur. Bu, sorumluluk dediğimiz şeydir ve herkes kendi yaptıklarının hesabını vermek zorundadır.

Suçlarda bireysel sorumluluk ilkesi, adaletin sağlanması, hakların korunması ve etik davranışların teşvik edilmesi açısından hayati öneme sahiptir...Bu ilkeyi anlamak ve uygulamak, herkesin kendi yaptıklarından sorumlu olduğu adil ve uyumlu bir toplum oluşturmaya yardımcı olur.

Filozoflar ve Suçun Şahsiliği

Sokrates, "Sorgulanmamış bir hayat yaşamaya değmez" sözüyle öz-eleştiri ve kişisel sorumluluğun önemini vurgular. Bireylerin kendi eylem ve kararlarını eleştirel bir gözle incelemeleri gerektiğini savunur.

Bu yaklaşım, bireylerin kendi hayatlarını anlamlandırmaları ve eylemlerinin ahlaki sonuçlarının farkında olmaları açısından önemli olduğu gibi, hukukun ve hesap verebilirliğin temelini oluşturur.

Bireylerin kendilerini sorgulamaları hem kişisel gelişimleri hem de toplumsal adalet için gereklidir. Kendi eylemlerini ve düşüncelerini sorgulayan bireyler, daha bilinçli ve sorumlu bir hayat sürerek topluma da katkı sağlarlar.

İngiliz filozof John Stuart Mill'in "Bireysel sorumluluk ilkesi, adaleti intikamdan, hukuku yalnızca güçten ayıran şeydir" sözü, hukuk sistemlerinin temelini oluşturan iki önemli kavramı vurgular: adalet ve bireysel sorumluluk. Mill, bireylerin kendi eylemlerinden sorumlu tutulması gerektiğini savunur ve bu sorumluluğun, adaletin sağlanmasında merkezî bir rol oynadığını belirtir.

Mill'in görüşüne göre, bireysel sorumluluk, hukukun intikam yerine adalet sağlanmasını mümkün kılar; bu, hukukun intikamdan farklı olarak sadece bireylerin suçlarından sorumlu tutulduğu anlamına gelir.

Ayrıca, Mill, hukukun yalnızca güçten farklı bir yapıda olması gerektiğini belirtir. Hukuk, güç kullanımıyla değil, bireylerin eylemlerinin adil bir şekilde değerlendirilmesiyle çalışır. Hukukun güçten ayrılması, bireylerin adil bir şekilde yargılanmasını ve sadece suçlarının kanıtlandığı durumlarda cezalandırılmalarını gerektirir. Bu da, bireylerin yasalar karşısında eşit olduğu ve adaletin, güç sahiplerinin değil, hukukun belirlediği ölçütlere göre uygulandığı anlamına gelir.

Jean-Jacques Rousseau ise "en güçlü olan bile, gücü hakka dönüştürüp itaati göreve dönüştürmediği sürece her zaman efendi olamaz" sözüyle, gücün tek başına yeterli olmadığını ve hakka dönüştürülmesi gerektiğini vurgular. Bir toplumun adalet ve eşitlik içinde yaşayabilmesi için bireylerin üzerlerine düşen sorumlulukları kabul etmeleri ve yerine getirmeleri önemlidir.

Hukukta Bireysel Sorumluluk İlkesi

Amerikan hukuk sisteminde, cezaların şahsiliği ilkesi adaletin ve yasanın işleyişinde merkezi bir rol oynar. Bu ilkenin önemi, ABD'li yargıçların ifadelerinde net bir şekilde görülebilir.

Eski ABD Yüksek Mahkemesi Yargıcı Robert H. Jackson, "Bireysel sorumluluk, adaletin temel taşıdır. O olmadan, yasa keyfî ve anlamsız hale gelir" ifadesiyle, bireysel sorumluluğun adaletin temel taşı olduğunu belirterek bu ilkenin yokluğunda yasanın keyfî ve anlamsız hale geleceğini vurgular. Bireysel sorumluluk olmadan, hukuk sistemi kişisel önyargılara ve keyfiliğe maruz kalabilir, bu da adaletin sağlanmasını tehlikeye atar.

Eski ABD Yüksek Mahkemesi Yargıcı Louis D. Brandeis, "Yasanın gözünde, hepimiz eylemlerimizden sorumluyuz. Bu sadece yasal değil, aynı zamanda ahlakî bir ilkedir; yaptıklarımızın bizim olduğunu bize hatırlatır" sözleriyle, yasanın gözünde hepimizin eylemlerimizden sorumlu olduğunu ve bunun sadece yasal değil, aynı zamanda ahlakî bir ilke olduğunu belirtir. Bu ilke, bireylerin kendi eylemlerinin sonuçlarını üstlenmelerini ve adaletin ahlakî bir temele dayanmasını sağlar.

Hukuk Sistemimiz de Cezaların Şahsiliğini Kabul Eder

Türk Ceza Hukuku, bireylerin yalnızca kendi fiillerinden sorumlu tutulmalarını sağlayan temel bir ilkeye, yani suç ve cezanın şahsiliği ilkesine dayanır. Bu ilkeye göre, bir kişi sadece kendisinin işlediği suçlar için cezalandırılabilir. Başkasının yaptıkları nedeniyle sorumlu tutulamaz. Bu ilke, ceza hukukunun adalet anlayışının temel taşlarından biridir ve birçok hukuk sisteminde de benimsenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 38. maddesi ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 20. maddesi, ceza sorumluluğunun şahsi olduğunu ve kimsenin başkasının fiilinden dolayı cezalandırılmayacağını açıkça belirtir.

Anayasa Mahkemesi kararları da bu ilkeyi destekler niteliktedir. Örneğin, Anayasa Mahkemesi'nin 21.12.2006 tarihli kararında, şahsilik ilkesinin ceza hukukunun temel kurallarından biri olduğu belirtilmiştir. Buna göre, kişilerin işlemedikleri bir fiilden dolayı cezalandırılmaları mümkün değildir. Bu ilke, hukuka aykırı bir eylemin varlığını ve failinin kim olduğunu belirlemek için gerekli olan bir temeldir.

İslam Ceza Hukuku'nda Cezaların Şahsiliği

İslam Ceza Hukuku'nda temel prensip, her bireyin yalnızca kendi işlediği fiillerden sorumlu olduğudur. Bir kişinin, başkasının işlediği bir suç nedeniyle cezalandırılması adalet anlayışına aykırıdır. Bu prensip, Kur'an'da çeşitli ayetlerle açıkça ifade edilmiş ve İslam hukukunun temel taşlarından birini oluşturmaktadır.

Kur'an'da yer alan "Her kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu görür, kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür." (Zilzâl, 99/7-8) ayeti, bireyin ancak yaptıklarından sorumlu olduğunu açıkça belirtir. Bu da hem olumlu hem de olumsuz fiiller için geçerlidir ve bireyin yaptıklarından sadece kendisinin sorumlu tutulacağını vurgular.

Buna ek olarak, "Hiçbir günahkâr, başkasının günahını çekmez." (Fâtır, 35/18) ayeti, birinin işlediği günah veya suç nedeniyle başkasının sorumlu tutulamayacağını belirtir. Bu ayet, bireysel sorumluluğun ne kadar önemli olduğunu ve hiçbir akrabalık veya yakınlığın bu sorumluluğu değiştiremeyeceğini ifade eder.

Bu ve benzeri ayetlerle işaret edilen cezaların şahsiliği ilkesi, tarih boyunca çeşitli kültür ve medeniyetlerde görülmüş olsa da, çağdaş ceza hukuklarında ancak 18. yüzyıl sonlarında kabul görmeye başlamıştır.

Bundan dolayı, "Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez" ayeti, İslam hukukunun temel ilkelerinden biri olan suçların şahsiliği ilkesini açıkça ifade eder. Bu ayet, adalet ve sorumluluk kavramlarının İslam'daki yerine dikkat çekerek, bireylerin yalnızca kendi yaptıklarından sorumlu tutulacaklarını belirtir. Bu ilke, herhangi bir suçun veya günahın başkalarına mal edilmemesini ve herkesin sadece kendi işlediği fiillerin sonuçlarına katlanmasını gerektirir. Ayet, her bireyin kendi yaptıklarıyla ilgili hesap vereceğini ve kimsenin başkalarının fiillerinden dolayı sorumlu tutulamayacağını vurgular.

Bu ilke, adaletin sağlanması, toplumsal barışın korunması ve bireylerin haklarının savunulması açısından İslam hukukunun temel bir unsurudur. Said Nursi'nin ifadesiyle "en âdil bir düstur-ı

Kur'ânî'dir. Yani Kur'an'ın en adil ilkelerinden biridir. Bugün evrensel bir hukuk ilkesi olarak kabul edilmektedir.

İslam Ceza Hukuku, bu ayetlerde ifade edilen şahsilik ilkesini temel alır. Cezaların şahsiliği, yalnızca suçlu olanın cezalandırılmasını ve suçsuz bireylerin haksız yere cezalandırılmamasını sağlar. Bu yaklaşım, İslam hukukunun adalet ve merhamet üzerine kurulu yapısını güçlendirir ve toplumsal düzenin sağlanmasına katkı sunar.

Kur'an'ın Evrensel Adalet Prensibi

Ahzâb Sûresi'nde belirtilen “Gerçekten o (insan), çok zâlim ve çok câhildir” (33:72) ayeti, insanın doğasında var olan zulüm ve cehalet potansiyeline dikkat çeker. Bu ifade, insanların bireysel sorumluluklarını unuttuklarında ve kendi çıkarlarını ön planda tuttuklarında adaletin nasıl zedelendiğini anlatır.

Bu ayeti yorumlayan Said Nursi, siyaset ve kamu yönetimi alanında, toplumsal çıkarların bireysel hakları hiçe sayarak nasıl kötüye kullanılabileceğini açıklar. “Selâmet-i millet için fertler feda edilir” şeklindeki anlayışın, birçok tarihsel cinayet ve zulmün nedeni olduğunu ifade eder. Bu tür bir yaklaşım, bireyleri topluluk uğruna kurban etmeyi meşrulaştırabilir ve adaletin yanlış yorumlanmasına yol açabilir. Nursi, bu tür uygulamaların İki Dünya Savaşı gibi büyük yıkımlara neden olduğunu vurgular.

Nursi'nin eserlerinde sıkça vurguladığı üzere, bireylerin suçlarından yalnızca kendilerinin sorumlu tutulması, adaletin ve insan haklarının korunmasında merkezî bir rol oynar. “Bir menfaat-i umumî perdesi altında şahsî garazlar, bir cânî yüzünden bir kasabayı harap etti” ifadesi, bireysel suçların toplumsal cezalandırma anlayışıyla nasıl kötüye kullanılabileceğini gösterir. Nursi, Risale-i Nur'da bu tür yanlış uygulamaların adaletin temelini zedelediğini ve toplumsal barışa zarar verdiğini savunur.

Bu ilke, adaletin yalnızca bireysel fiillerle sağlanabileceğini, toplumsal ve kişisel çıkarların adaletin önüne geçmemesi gerektiğini öğretir. İslam'ın adalet anlayışı, bireyin kendi yaptıklarının sorumluluğunu üstlenmesini ve kimsenin başkasının hatasından dolayı cezalandırılmamasını gerektirir.

Toplumun gerçek anlamda huzur ve adalet içinde yaşaması, bu prensiplerin uygulanmasına bağlıdır. Said Nursi, Risale-i Nur'da bu hakikati derinlemesine inceleyerek, Kur'an'ın evrensel adalet düsturlarını günümüz toplumlarına rehber olarak sunar.

Hukuk Talebinin Bedelini Hapis ve Sürgünle Ödeyen Said Nursi

Said Nursi'ye göre “Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez” ayeti, İslam'ın adalet anlayışının temelini oluşturur. Bu ilke, herkesin yalnızca kendi fiillerinden sorumlu tutulduğunu ve kimsenin bir başkasının hatasından dolayı cezalandırılmayacağını belirtir.

Suçun şahsîliği ilkesinin toplumdaki huzur ve kardeşlik açısından hayati önemi vardır. Ona göre, bir kişinin hatasından dolayı bir topluluğun veya aile üyelerinin cezalandırılması toplumsal barışı ve adaleti zedeler. Risale-i Nur'da bu konuya -bir anlamda- şu şekilde değinilir: Kişinin hatası kendine aittir; diğer bireyler bundan etkilenmemelidir. Herkes kendi yaptığından sorumludur ve başkalarının hatalarından dolayı mesul tutulamaz.

Bu anlayış, İslam toplumunun temel değerlerinden olan kardeşlik ve birlik duygusunu pekiştirir. İnsanlar arasında adaletsizlik ve haksızlık duygusunu engelleyerek, toplumda huzurun korunmasına yardımcı olur.

Said Nursi, bu prensibin Kur'an'ın evrensel bir adalet düsturu olduğunu ve bireylerin topluluk adına suç işleyenlerin günahlarından sorumlu tutulamayacağını vurgular. Ona göre bu ilkeler İslam toplumlarının huzuru ve adaleti için hayati bir öneme sahiptir. Hukuk ve insan hakları, ekonomi dahil her şeyden daha önemlidir.

Said Nursi'nin "Ben ekmezsiz yaşarım, hürriyetsiz yaşayamam" sözü, insan hayatının en temel iki ihtiyacı olan beslenme ve özgürlük arasında derin bir kıyas yapar. Burada Nursi, fiziksel ihtiyaçların ötesinde, insanı diğer canlılardan ayırt eden manevi ve zihinsel özgürlüğün önemini vurgular. Ekmeğin, insanın biyolojik varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan bir unsur olduğunu biliyoruz. Ancak Nursi, hürriyeti, insanın manevi ve entelektüel hayatını besleyen, geliştiren ve onu insan yapan temel bir değer olarak görmektedir.

Nursi'nin bu ifadesi, insanın sadece fiziki ihtiyaçlarını karşılamakla yetinmeyip, aynı zamanda düşüncelerini özgürce ifade edebildiği, inançlarını yaşayabildiği bir ortamın da vazgeçilmez olduğunu anlatır. Hürriyet, insanın kendini gerçekleştirme, kendi değerlerini yaşaması ve kendine has bir hayat sürebilmesi için elzemdir.

Hürriyetsizlik ise insanı körelten, potansiyelini sınırlayan bir durumdur. Nursi'nin bu sözü, insanın ruhunu besleyen özgürlüğün, maddi dünyadaki birçok ihtiyaçtan daha önemli olduğunu hatırlatır. Bu söz, aynı zamanda günümüzde de birçok insan ve toplum için hala geçerli olan evrensel bir gerçeği ifade eder: "Özgürlük, insanın kendi kimliğini bulması ve kendini gerçekleştirme için en az ekme kadar gereklidir."

Kardeşlik ve Toplumsal Barış

Said Nursi, toplumsal düzen ve adaletin sağlanması için bu ilkenin pratiğe dökülmesi gerektiğini savunur. Ona göre, insanlar arasında adalet ve eşitlik sağlanmadıkça, toplumsal huzurun sağlanması mümkün değildir. Bu nedenle, bireysel sorumluluk bilinci, İslam toplumunun en önemli yapı taşlarından biri olmalıdır.

İslam'ın adalet ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde, toplumda huzur ve barışın sağlanması için bu prensibin uygulanması hayati öneme sahiptir. Risale-i Nur'larda ısrarla vurgulanan bu anlayış, insanları bireysel

sorumluluk ve özgürlük bilinciyle donatarak hem dünya hem de ahiret hayatında adil bir hayat sürmeye teşvik eder.

Sonuç olarak

Yeni Adli Yıla girerken Adalet Bakanlığına ve adaleti dağıtmakla mükellef olan tüm hukuk insanlarına “suçun şahsiliği ve bireysel sorumluluk” ilkelerinin hukukun işleyişinde ve adaletin sağlanmasında vazgeçilmez bir rol oynadığını hatırlatmak isterim.

Dahası, “suçun/suçların şahsiliği” evrensel hukukun, İslam hukukunun ve anayasamızın temel bir ilkesidir.

Bu evrensel ilke, adaletin keyfî olmadan, tutarlı ve objektif bir şekilde sağlanmasını talep eder. Bu da hukuk sisteminin güvenilirliğini ve etkinliğini artırır. Bireysel sorumluluğun tanınması, adaletin gerçek anlamda sağlanmasını ve hukukun toplumsal düzenin korunmasında etkin bir araç olmasını mümkün kılar.

Olağanüstü şartlarda çıkarılmış olsa da etkileri tıpkı deprem gibi halen devam eden KHK’larla ilgili yeni bir döneme geçilmesi gerekiyor.

Milyonlarca insanımız ve insanlığımız “suçun şahsiliği” ilkesinden hareketle mağdurların mağduriyetlerinin giderilmesini bekliyor.

Dahası, AİHM ve T.C. Anayasası’nın suç saymadığı unsurlarla yıllardır hapisanelerde mağdur olanların mağduriyetlerinin de “hukukun üstünlüğü” çerçevesinde çözülmesi gerekiyor.

Evet, Godot’yu bekler gibi Eylül’ü bekliyoruz.

Hem de umutla...

Bu da “hukuk üstünlüğü” için atılacak adımlara bağlı.

Yazar:

Prof. Dr. İBRAHİM ÖZDEMİR

Üsküdar Üniversitesi Öğretim Üyesi. İTBF eski Dekanı.

Lisansını Ankara Üniversitesinde, Master ve Doktorasını ise ODTÜ Felsefe Bölümü’nde tamamladı.

Harvard Üniversitesi, University of Cape Town (Güney Afrika), Gadjah Mada University (Endonezya) ve Abo Akademi Üniversitesi (Finlandiya) gibi çeşitli üniversitelerde misafir öğretim üyesi olarak bulundu.